

ТОТАЛЬНИЙ НАРАТИВ У МОВІ НАУКИ

"An inclusive narrative structure provides the executive brain with the best template and strategy for the oversight and coordination of the functions of mind. A story well told, containing conflicts and resolutions, gestures and expressions, and thoughts flavored with emotion, connects people and integrates neural networks."

*(Louis Cozolino,
The Neuroscience of Psychotherapy:
Healing the Social Brain)*

Стаття присвячена науковому дискурсу у парадигмі нарративного підходу. Зокрема, виявлено тотальний наратив, виокремлено його характеристики та особливості. Завдяки тотальному наративу відбувається психологічно-емоційне наукове спілкування, що сприяє ефективності комунікації.

Ключові слова: наратив, науковий дискурс, науковий наратив, наративізація, тотальний наратив

The article is devoted to the scientific discourse in the paradigm of the narrative approach. In particular, the total narrative has been defined and its characteristics and traits have been outlined. The efficiency of communication is guaranteed owing to the total narrative that ensures the scientific emotional communication.

Key words: narrative, narrativity, scientific discourse, science narrative, total narrative

Статья посвящена научному дискурсу в парадигме нарративного подхода. В частности, выделен тотальный нарратив, определены его характеристики и особенности. Благодаря тотальному нарративу происходит психологически-эмоциональное научное общение, которое способствует эффективности коммуникации.

Ключевые слова: нарратив, научный дискурс, научный нарратив, нарративизация, тотальный нарратив.

Розповідати та оповідати – природний людський імпульс та потреба. Розповідати почали разом з зачатком історії людства, оповідати намагаються всі люди незалежно від національності, вміння володіти мовою, рівня освіти, кола інтересів, фаху. Оповідь долає різні бар'єри, існує в різних суспільствах у всі часи. Різні соціальні кола створюють свої оповіді, які можуть різнитись, але все ж вони мають оповідну настанову, що існує в рамках певних структур та законів. Адже, як стверджує Ролан Барт: "Оповідь присутня в світі, як саме життя". [1, с. 387] **Метою** даної статті є дослідити оповідь в науковому дискурсі та виокремити, дослідити та схарактеризувати так званий тотальний наратив.

Розповідати можливо природною мовою, як письмовою, так і усною, можливо оповідати за допомогою рухливих або нерухливих зображень,

можливо вдатися до мови жестів, а можливо синтезувати всі ці субстанції: міф, легенда, байка, казка, новела, епопея, історія, трагедія, драма, комедія, пантоміма, живописне полотно, вітраж, кінематограф, комікс, газетна хроніка, побутова розмова. Більш того, оповідь – у майже безмежному різноманітті своїх форм існує усюди, у всі часи, в будь-якому суспільстві. " [1, с. 387] (переклад наш, З. Ш.) Наукова спільнота не є винятком. Сучасний науковий дискурс схильний до синтезу оповідних форм. Науковці Р. Барт, В. Пропп та К. Леві Стросс стверджують, що оповідний текст є не що інше, як простий переказ подій, і казати про нього слід як про "майстерність". "талант" або "геній" оповідача (автора), або такий текст має структуру, властиву і іншим текстам та піддається аналізу [1, с. 388]. Наукова **новизна** даної статті полягає в тому, що ми виділяємо певну структуру в науковому дискурсі, яку ми називаємо науковий наратив, зокрема тотальний наратив, і яка співіснує з іншими формами за відповідними правилами. **Мета** даної статті – виявити лінгвальні ознаки тотального наративу.

Наратив – це спосіб перетворити пізнання у розповідь, досвід у форму значущих структур, які більш загальні ніж специфічні. Перетворення специфічної професійної інформації на "людянішу", зрозумілу як для фахового так і нефахового кола аудиторії досягається завдяки використанню наративів.

Наратологія як наука ґрунтується на ідеях структуралізму в 60-ті роки ХХ століття під впливом таких вчених, як Б. Шкловський, Б. Томашевський, В. Пропп, М. Бахтін, В. Волошинов, Ю. Лотман, Б. Успенський та інші. Наратологія прагне винайти загальні структури наративів, тобто оповідних витворів будь-якого жанру та будь-якої функціональності. [2, с. 9] Дискурс, який ми називаємо наративним, в структуралістському змісті цього слова, має темпоральну структуру та зміну стану. З точки зору структуралізму, до наративів відносять не лише роман, повість та оповідання, але також і п'єсу, кінофільм, балет, пантоміму, картину, скульптуру, оскільки зображене має часову структуру та певну зміну стану. [2, с. 14] Отже, не дивно, що під впливом сучасних тенденцій науковий дискурс також використовує наративи. Більш того, подекуди ми стикаємось з загальною наративізацією наукового дискурсу. Про таку тенденцію, пише, зокрема, Т. В. Яхонтова у своїй роботі "Лінгвогенологія сучасної науки" науковець, зокрема, зазначає: "Очевидно, що у процесі еволюції наукового знання відбулася адаптація дискурсів різних дисциплін – демонстраційно-аргументативного у прикладній математиці та фізиці, репортивно-аргументативного у хімії, біології, психології, суспільно-політичних науках та прикладній

лінгвістиці, дескриптивно- або наративно-аргументативного в історії, рефлексивно- аргументативного у філософії...

Проведене дослідження дозволило виявити і спільні для усіх жанрів новітні мовно-дискурсивні тенденції, такі, як тяжіння до персоналізації викладу у різних жанрах з переважною більшістю наукових дисциплін, його візуалізації та самопромоційності, рекламності. Нові тенденції, притаманні процесам у жанросфері та дискурсивно-стильовим канонам англomовних наукових жанрів, очевидно, зумовлені дією різних чинників – технологічних, соціоекономічних, соціокогнітивних, ідеологічних. " [3, сс. 17, 30–31]

Часто-густо у своїх працях науковці використовують наративність. Кордони між описовими та наративними текстами не завжди чіткі. Проте, щодо наративності в науковому дискурсі, в означенні наративності ми спираємось не лише на опозицію "нاراتивний::описовий", а, скоріше, на протиставлення "якісний::кількісний". Якщо якісна інформація перебільшує кількісну – мова йде про наративізацію наукового дискурсу. Нині науковці все частіше обирають наративний спосіб викладу свого доробку. Сучасні науковці намагаються не лише поінформувати аудиторію, а і заінтригувати, привернути увагу саме до своїх праць. Бажання збільшити цільову аудиторію спричиняє спрощення складної фахової мови. Загальна глобалізація та жорстка конкуренція зумовлюють зміни у науковому дискурсі. Нині ми все частіше спостерігаємо наративи, що виконують естетичну функцію у мові науки.

Тотальний наратив спостерігаємо тоді, коли наукова праця, повністю викладена у наративний спосіб. Наразі ми все частіше спостерігаємо не лише наративні вкраплення у статтях, книгах або монографіях, а суцільні наукові твори, повністю викладені наративно.

Які ознаки тотального наративу у науковому дискурсі? Явище тотального наративу властиве, передусім, гуманітарним наукам. Книга Портера Ебота *"The Cambridge Introduction to Narrative."* – тотальний наратив, який містить як вербальні так і невербальні наративні ознаки. Перше, що впадає в око – обкладинка. Обкладинка цієї книги – дуже яскрава, що не зовсім властиве академічним канонам. У оформленні своєї книги автор використав червоний та помаранчевий кольори, адже відомо, що ці кольори привертають увагу, активізують емоційний стан людини. Іншою невербальною наративною ознакою є використання великої кількості малюнків, що інформують, уточнюють, а також розважають адресата. Книгу починає риторичне питання: *"What is narrative? How does it work and how does it shape our lives and the texts we read?"* [5, с. 1] За допомогою цього інструментарію, автор тримає

інтригу, а також запрошує адресата до співпраці, зацікавлює відповісти на ці питання разом. Дані речення є наративом міметичного типу (такого, що немовби наочно "показує", що відбувається, на відміну від дієгетичної оповіді) з внутрішньою фокалізацією ("погляд разом"). Велика кількість прикладів наративів міститься у самій книжці, поетичні вислови інших авторів викликають емоційний стан адресата, а також довіру до наукового доробку. Автор закінчує книгу таким чином, що залишається ніби "післямак", як після вишуканого вина або якісного шоколаду. Навіть якщо адресат не п'є вино, або не їсть шоколад, він відчуває певні емоції: задоволення або незадоволення. Емоційна настанова – головна ознака даного тотального наративу:

"If our thinking is saturated with the many languages of narrative from our earliest years, what is that leaks in from the unmediated world of feelings, actions, and consequences? Where does the balance lie between the world at large and our constructions of it?

In one form or another, these questions have followed the heady and invigorating wind of post-structuralist thought from the moment it blew through the humanities. I want to end with them for they are still very much alive – as alive as the perception that narrative is always and forever full of gaps that we must fill, and that closure, however much narrative may seem to invite it, is finally something only we can confirm, and only we choose to do so." [5, с. 212]

Якщо початок емоційний та закінчення також несе емоційний настрій, можна говорити про тотальний наратив, адже саме початок задає загальний настрій дискурсу, а закінчення впливає на суцільне враження від роботи. Міметичний характер (драматична імітація) дискурсу також є ознакою тотального наративу. Розглянемо статтю Салі Галман з Університету Масачусетса *"Cinderella goes to the purity ball: An open letter on feminism and girl culture, written to my female undergraduate students."*[4, с. 5] Стаття побудована у формі листа-звертання, виклад є максимально міметичним:

"Dear Students,

I've been watching you all over the past few years. I know we've enjoyed class discussion together and I've read your papers, journals and other materials. However, I'm writing this open letter with each of you in mind because there are some very important things I want to tell you and the margins of your papers were not wide enough, nor were our class periods or lectures long enough for me to tell you how concerned I am about you... In short: you and your generation worry me."[4, с. 5].

Автор неначе веде пряму розмову з адресатом, завдяки якій намагається передати свій настрій та почуття. Звертання *dear students*

заохочує до співбесіди, привертає увагу адресата, інтригує та зацікавлює. Звертання безпосередньо до адресата – відомий психологічний прийом, який сприяє ефективнішій комунікації. Більш того, наприклад, в останньому реченні авторка двічі використовує займенник *you* та один раз – *me*. В своїй статті науковець також використовує велику кількість висловів, які передають настрій та емоції, як от: *"I am writing with each of you in mind"; "we've enjoyed"; "how concerned I am"; "I felt my own panic"; "I still get goose bumps whenever I think about it"; "I'd like to end this letter on a positive, instructive note; what it feels like to be the driver in your own life."*[4] Завдяки використанню даного інструментарію адресат неначе спостерігає гру актора на сцені (мімезис), відчуваючи кожне повідомлення крізь призму настрою та емоцій.

Використання метафоричного вислову *"Cinderella goes to a purity ball"* (автор порівнює сучасних неінтелектуальних дівчат з Попелюшкою, що йде на бал, не плануючи подальші події, та закликає не бути принцесами, а вчитись і самовдосконалюватись) у назві статті вже заявляє про наративний характер доробку. Власне основний виклад матеріалу після вступу починається експліцитним наративом:

I'm going to start out by telling you a couple of little stories. One is a story about a colleague, the other is about me. [4, с. 5]

Завдяки останній фразі автор досягає максимальної персоналізації викладу матеріалу, на межі інтимізації. Так, у даній статті авторка наводить декілька прикладів з власного життя задля ілюстрації наведених настанов. Таке застосування прийому внутрішньої фокалізації ("погляд разом") наближає автора до адресата, що, в свою чергу, викликає довіру у читача.

У своїй статті науковець використовує велику кількість метафор (2–3 на сторінку), а також порівняльних зворотів. Інша ознака наративності – використання речень у прямій мові:

"How do I handle these things? she asked, "I listened, I nodded my head, I felt the anger inside me flowing right back at him."[4, с. 6]

Цей авторський прийом допомагає адресатові застосувати уяву, ніби стати глядачами розіграного спектаклю (що свідчить про міметичний характер наративу), і тим самим якісніше поінформувати аудиторію. Мімезис допомагає адресатові застосувати пізнавальний психічний процес, який полягає у відображенні людиною предметів і явищ, у сукупності всіх їх якостей при безпосередній дії на органи чуття. Надалі цими образами оперують увага, пам'ять, мислення, емоції, почуття. Взаємодія системи аналізаторів може виникнути внаслідок взаємодії комплексу подразників різних аналізаторів:

зорових, слухових, моторних, дотикових тощо. Таким чином, для ефективної комунікації необхідно задіяти комплекс аналізаторів, що і спричиняє використання наративів. Салі Галман порівнює жінок з канарейками у вугільній шахті через сексизм, патріархат та пригнічення жінок у суспільстві:

"Sexism, patriarchy and oppression – these are all silent killers that most people really don't notice or, if they do, they are all too easy to dismiss. Feminism and activism are for everybody because even though women may be canaries, we are all in the coalmine." [4, с. 7]

Терміни "сексизм" та "патріархат" не відтворюють наочну картинку, проте, метафора канарейки у вугільній шахті – буквально та досить уявно вимальовується у нашій уяві. Ця метафора, а саме, *dead canary*, уживається задля позначення прихованої небезпеки: на початку 20 ст. канарок опускали у шахти, аби виявити небезпечний для життя газ метан: мертва канарка сигналізувала про небезпеку. Авторка детально викладає дану історію у своїй статті, пояснюючи специфіку ужитої фрази *"dead canaries"* у контексті своєї праці.

Статті, присвячені мові, мовленню, риторичі, культурі мовлення – наративні, тому, що про мову природно писати емоційними яскравими оповідями. Проте, не лише в лінгвістиці ми є свідками тотальних наративів. Так, британський науковець Гайден Уайт присвячує свої студії наративному дискурсу в історичній репрезентації. Він зазначає: "Там, де немає наративів – немає історії. Історична нарація без аналізу тривіальна, історичний аналіз без нарації є неповним." (переклад наш – З. Ш.) [6, с. 5] Якщо проаналізувати першу двадцятку історичних книг-бестселерів на популярному сайті *amazon.com*, перш за все, помічаємо дуже яскраві обкладинки, які вже самі по собі є наративами, адже вони містять своєрідні оповідання (як влучно зазначав британський співак Род Стюарт, *"every picture tells a story"*). На обкладинках оповідки викладені невербально за допомогою малюнків або фотографій. Наприклад, історична книга Ді Браун *"Bury My Heart at Wounded Knee: An Indian History of the American West"* ("Схорони моє серце на ураженому коліні: історія американського заходу.") досить яскраво заявляє про наративний характер книги, а якщо взяти до уваги фото індіанців на обкладинці, не виникає сумніву про тотальний наратив доробку.

Тотальні наративи є досить поширеними в економічному дискурсі. Стаття Девіда Йофі, надрукована у збірнику Гарвардської Бізнес Школи, є прикладом кейсу. [7] Кейс-метод (або метод кейсів) – яскравий приклад інтерактивних технологій – метод ситуативного навчання на конкретних прикладах. Найбільш широко кейс-метод застосовується під час вивчення економіки. Згадана стаття має назву

"Cola Wars Continue: Coke and Pepsi in 2006". Спостерігаємо метафору вже у назві: "cola wars". Війни за Колу не існує! Друга метафора – вже у першому реченні: "For more than a century, Coca-Cola and Pepsi-Cola viewed for "throat share" of the beverage market", наступна метафора вже у другому абзаці: "battle without blood", і у наступному реченні: "on the other side of the fence". Задля наочності, більшої інформативності стаття рясніє метафорами, а отже, є тотальним нарративом, що емоційно ілюструє економічні феномени.

За нашими спостереженнями, явище тотального нарративу присутнє переважно в гуманітарних науках. Ми називаємо тотальним нарративом науковий доробок, представлений у нарративній манері. Це може бути стаття, книга, монографія, наукове листування, наукове інтерв'ю, науковий інтернет-ресурс. Основною ознакою тотального нарративу мови науки є емоційна настанова твору. Інструментарій, що використовується задля цього, ми вважаємо ознаками тотального нарративу:

- 1) Наративна обкладинка книги;
- 2) Наративна назва доробку;
- 3) Наявність великої кількості риторичних питань;
- 4) Форма викладу превалює над змістом;
- 5) Якісна інформація перевищує кількісну;
- 6) Емоційний початок та емоційна кінцівка праці;
- 7) Міметичний характер викладу;
- 8) Наявність мовних одиниць, які передають настрій та емоції;
- 9) Використання прямої мови;
- 10) Наявність значної кількості невербальної інформації (малюнки, фотографії тощо);
- 11) Використання порівняльних зворотів та метафор.

Наведені вище характеристики можна вважати ознаками нарративності. Якщо наявні вони усі, або, принаймні, переважна більшість, говоримо про тотальний нарратив. Наративізація наукового дискурсу, і, зокрема, тотальні нарративи, породжують новий тип обміну науковою інформацією – психологічно-емоційний, який завдяки законам роботи людської психіки, через активізацію більшої кількості сенсорних рецепторів, сприяє поліпшенню ефективності комунікації, у тому числі, наукової.

Література

1. *Bart P.* Введение в структурный анализ повествовательных текстов / Роланд Барт // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX–XX вв – М: Изд-во МГУ 1987. – 512 с. – с. 387–422
2. *Шмид В.* Нарратология / В. Шмид //2е изд., испр. и доп. – М.:Языки славянской культуры, 2008. – 304 с.
3. *Яхонтова Т. В.* Лінгвістична генологія наукової комунікації: [автореферат дисертації на зд. наук. ст. доктора філ. наук] / Т. В. Яхонтова // КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2014 – 36 с.
4. *Galman S.* Cinderella goes to the purity ball: An open letter on feminism and girl culture, written to my undergraduate students / Sally Galman // Networking Knowledge, Volume 5, Issue 1, February 2012 – p. 5–22
5. *Porter Abbott H.* The Cambridge Introduction to Narrative / Porter Abbot H. // Cambridge University Press, 2012 – 252 p.
6. *White H.* The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation / Hayden White // The Johns Hopkins University press, 1987 – 244 p.
7. *Yoffie David B.* Cola Wars Continue: Coke and Pepsi in 2006 / David B. Yoffie // Harvard Business School, April 2009

References

1. *Bart R.* Vvedeniye v strukturniy analiz povestvovatelnih tekstov / Roland Bart // Zarubejnaya estetika I teoriya literature XIX–XX vv. – M: Izd-vo MGU 1987. – 512 s. – s. 387–422
2. *Shmid V.* Narratologiya / V. Shmid // 2ye izd., ispr I dop. – M.: Yaziki slavanskoj kulturi, 2008. – 304 s.
3. *Yahontova T. V.* Lingvistichna genologiya naukovoyi komunikatsiji : [avtoreferat disertatsiji na zd. st. doktora fil. nauk] / T. V. Yahontova // KNU im. Shevchenka. – Kiyiv, 2014 – 36 s.
4. *Galman S.* Cinderella goes to the purity ball: An open letter on feminism and girl culture, written to my undergraduate students / Sally Galman // Networking Knowledge, Volume 5, Issue 1, February 2012 – p. 5–22
5. *Porter Abbott H.* The Cambridge Introduction to Narrative / Porter Abbot H. // Cambridge University Press, 2012 – 252 p.
6. *White H.* The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation / Hayden White // The Johns Hopkins University press, 1987 – 244 p.
7. *Yoffie David B.* Cola Wars Continue: Coke and Pepsi in 2006 / David B. Yoffie // Harvard Business School, April 2009.